

Франка, Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника, Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, Національному заповіднику «Києво-Печерська лавра» тощо. Особливого розвитку на факультеті набула археологія пізньоримського часу та слов'яно-руська археологія, які були доповнені дослідженнями кам'яної доби, епохи палеометалу й доби українського козацтва.

Попри епідемію коронавірусу та російське вторгнення, археологічні дослідження та підготовка нових фахівців з археології тривають.

2.3 ЕТНОЛОГІЧНІ СТУДІЇ*

Іван Воротняк, Олена Кожолянко

Після відкриття університету в Чернівцях його професори та співробітники вже з перших років існування цього вищого навчального закладу активно долучилися до збору етнографічних і фольклорних матеріалів, складання колекцій і формування архівів з народознавства.

У той час народознавство було ще зовсім молодого наукою — багато хто розглядав його навіть ще в доннауковій площині. Воно, за висловом Г. Ебергарта, перебувало *in statu nascendi* (у зародковому стані)¹. І хоча воно ще не було фахом в університетах, ним активно займалися прогресивні філологи й історики².

Серед дослідників-народознавців другої половини XIX — початку XX ст. одне із чільних місць належить професору філософського факультету Чернівецького університету д-ру Іону Сбієрі (1836–1916), румунському філологу, який був ініціатором одних із перших етнографічних досліджень на Буковині. Ще працюючи викладачем у Чернівецькій гімназії (1861–1871), І. Сбієра запровадив серед гімназистів традицію напередодні різдвяних і великодніх свят як домашнє завдання з румунської мови записувати народні пісні й описувати традиції³.

¹ Ебергарт Г. Між народознавством та історією. Про сприйняття праць Р.Ф. Кайндля. *Питання стародавньої, середньовічної історії, археології й етнології (галі — ПССІАЕ)*. Т. 3. Чернівці : Золоті литаври, 2000. С. 234.

² Там само. С. 235.

³ Sbiera I. Colinde, cântece de stea și urări la nunți. Din popor luate și poporului date de... Cu patru stampe (Nașterea, Trei magi, Botezul, Învierea). Cernăuți: Editura Societății pentru Cultura și Literatură Română în Bucovina, 1888. P. III.

У період з 1871 по 1875 рік І. Сбієра перебував на посаді зберігача фондів Буковинської крайової бібліотеки. Упродовж 1881–1906 рр. він обіймав посаду професора Чернівецького університету, на якій перебував до виходу на пенсію.

У 1888 р. І. Сбієра надрукував працю «Колядки, зіркові пісні і весільні побажання», тим самим започаткував процес написання праць, присвячених календарній та сімейній обрядовості румунів Буковини¹. Частину фольклорного матеріалу для написання цієї роботи допомогли йому зібрати учні Чернівецької гімназії під час зимових канікул, іншу частину він зібрав сам. Матеріал був зібраний у 1861–1871 рр. від старожилів таких буковинських сіл, як Опаїц, Череш, Чудей (північна частина Буковини), Верхній Віков, Нижній Городник (південна частина Буковини)². Маючи на увазі обмежений ареал збору матеріалів, учений зазначав у вступі, що описані ним у роботі найголовніші елементи народної різдвяної обрядовості буковинських румунів є характерними для всієї території Буковини³.

У співавторстві з С. Ф. Маріаном д-р І. Сбієра написав у 1893 р. статтю про румунів до тому «Буковина» фундаментального видання «Австро-Угорська монархія у слові і образі», що побачив світ у Відні 1899 р. За своїм змістом це доволі ґрунтовний етнографічний нарис про румунську етнічну спільноту Буковини, у якому висвітлені основні аспекти їх матеріальної і духовної культури. Виклад матеріалу починається з визначення території їх проживання в межах Буковини, проаналізовано становище різних суспільних верств⁴, детально охарактеризований психологічний портрет, з акцентом на їхньому фаталізмі, глибокій релігійності, миролюбності, гостинності, законослухняності та відданості батьківським традиціям. Текст супроводжувався ілюстраціями з побуту буковинських румунів, виконаними художником Юліусом Зуберо.

Етнографічними дослідженнями представників різних етнічних спільнот Буковини займався д-р Йоган Полек (1843–1920), який у 1903–1913 рр. працював директором бібліотеки Чернівецького університету. Науковець взяв активну участь у написанні етнографічних розділів у колективному енциклопедичному виданні «Австро-Угорська монархія у слові і образі. Буковина» і підготував написав два нариси, присвячені німецькому, угорському та словацькому населенню краю.

¹ Мойсей А. Календарна обрядовість східнороманського населення Буковини у контексті етнокультурних процесів другої половини XIX – початку XXI ст. : дис. ... д-ра іст. наук. Київ, 2011. С. 58.

² Мойсей А. Сімон Флорія Маріан – етнограф Буковини. Чернівці : Рута, 2003. С. 42.

³ Мойсей А. Традиційна культура населення Буковини у наукових працях румунських дослідників другої половини XIX – початку XX ст. Чернівці : Рута. С. 64

⁴ Sbiera I., Marian S. Die Rumanen. Die Österreich-Ungarische monarchie in Wort und Bild. Bukowina. Wien : Verlag von Eduard Beiyer, 1899. S. 191–192.

У розділі, присвяченому культурі та побуту німецької спільноти¹, дослідник детально розглянув історію німецьких поселень на території краю, починаючи з часів середньовіччя і до моменту включення Буковини до складу монархії Габсбургів (с. 295–299). Автор навів дані статистичного й топографічного характеру щодо кількості, географії і напрямів розселення німців, принагідно відзначаючи, що вони селилися передусім там, де були розвинуті гірничодобувний, лісовий і складувний промисли, а також сприятливі умови для заняття землеробством і тваринництвом. Далі вчений перейшов до викладу етнографічного матеріалу: описав національний характер німецьких колоністів, звернув увагу на мовні запозичення від сусідніх етносів, подав характеристику традиційного повсякденного і святкового одягу (с. 300–301), докладно описав весільну обрядовість (с. 301–304), побіжно торкнувся ритуалів, пов'язаних з народженням і похоронами (с. 304). Значно більше уваги приділено опису різдвяних релігійних вистав, що були поширені як серед католиків, так і серед протестантів (с. 304–305).

Описуючи календарні звичаї, автор констатував, що німці забобонні в такій самій мірі, як і решта національних спільнот, які проживали на Буковині (с. 305). Очевидно, це стосувалося комплексу андріївських ворожінь, які багато в чому були схожими з тими, які практикували українці й румуни: виливання дівчатами свинцю на воді, перекидання черевика через будинок, передбачення долі за допомогою галушок і штахетів з огорожі. Те саме стосувалося й намагання господаря передбачити урожай фруктів шляхом розкладання жарин на дошці та визначення сухих і дощових місяців у році за допомогою календаря із цибулі. Подібними були і ритуали, пов'язані із захистом врожаю від граду та вірування у відьом (с. 306).

У нарисі, присвяченому культурі й побуту угорців і словаків, учений у стислому викладі окреслив історичні обставини переселення угорців з Трансільванії до Буковини, визначив географію розселення та кількісні показники², охарактеризував господарські заняття, особливості побуту, який, за його твердженням, мало відрізнявся від звичного способу життя на батьківщині (с. 315), поверхнево охарактеризовані сімейна й календарна обрядовість, особливості національного характеру (с. 316). Стосовно словаків, то, крім вже звичного історичного екскурсу (с. 317), дослідник звернув увагу на значний вплив польської мови на їхній побут (с. 316). Дещо більшою є інформація про весільні та різдвяні звичаї і обряди (с. 318–319).

¹ Polek J. Die Deutschen. Die Österreich-Ungarische monarchie in Wort und Bild. Bukowina. Wien : Verlag von Eduard Beiyer, 1899. S. 295–306.

² Polek J. Die Ungarn und Slovakien. Die Österreich-Ungarische monarchie in Wort und Bild. Bukowina. Wien : Verlag von Eduard Beiyer, 1899. S. 314.

1902 року в «Журналі австрійського народознавства» у Відні вийшла друком стаття Й. Полека «З народного побуту ципсерів Буковини»¹, у якій розглядаються час і обставини переселення угорців із Ціпського комітату до південної частини Буковини (с. 25), а також детально описані звичаї угорського населення с. Якобени сімейного циклу: звичаї, пов'язані з народженням дитини, практики ім'янаречення, хрещення (с. 26–27), ритуали заручин, сватання, весілля (с. 27–33), поховально-поминальна обрядовість (с. 33–34).

З-поміж інших етнічних спільнот краю, які викликали інтерес науковця, були липовани. Культурі й побуту російських старообрядців присвячена третя частина праці «Липовани на Буковині»², що побачила світ у 1899 р. Автор детально описав побут старовірів: визначив специфіку житлобудування й господарського облаштування двору (с. 3–6), проаналізував лінгвістичні особливості мови й національного характеру (с. 7–10), описав традиційний одяг (с. 10–11), спосіб харчування (с. 11–14), господарські заняття (с. 14–16), звичаї і обряди, пов'язані з народженням і хрещенням дитини (с. 16–19), весільні ритуали (с. 19–24), поховальну обрядовість (с. 24–28), календарні свята і обряди (с. 28–31), народні забобони (с. 31–33), ставлення до урядових заходів, що стосуються військової справи (с. 33–45). У додатках (с. 46–49) вміщені зразки народних пісень: дитячих, весільних і обжинкових. Текст видання супроводжують ілюстрації, що унаочнюють текстову інформацію.

Одним із найбільш визначних дослідників традиційної культури та побуту населення Буковини, які працювали в Чернівецькому університеті, був професор Раймунд Фрідріх Кайндль (1866–1930), який у 1912–1913 рр. обіймав посаду ректора цього навчального закладу. Вступаючи на цей пост, він виголосив промову про історію і народознавство³. Незадовго перед тим він запровадив спецкурси і практичні заняття з народознавства на філософському факультеті Чернівецького університету⁴.

Як відомо, свої перші етнографічні матеріали Р. Кайндль зібрав і записав ще будучи гімназистом, а першу їх публікацію здійснив, коли вже навчався в Чернівецькому університеті. Найпершою серед цих матеріалів стала гуцульська казка про Котигорошка, записана в Буковинських Карпатах

¹ Polek J. Aus dem Volksleben der Zipser in der Bukowina. Zeitschrift für österreichische Volkskunde. VIII. Jahrgang. Wien, 1902. S. 25–34.

² Polek J. Die Lippowaner in der Bukowina. III. Sitten und Gebräuche. Czernowitz: Druck von H. Czopp – Verlag der k. k. Universitätsbuchhandlung H. Pardini, 1899.

³ Масан О. Професор Р. Ф. Кайндль: життєвий шлях дослідника населення Карпат та історії Чернівців. Раймунд Фрідріх Кайндль. Розвідки з нагоди 150-ліття від дня народження. Чернівці : Книги-XXI, 2016. С. 15.

⁴ Там само.

і надрукована у «Журналі з народознавства», що виходив у Берліні¹. Одночасно Р. Кайндль розпочав активну співпрацю із часописом *Am Ur-Quell* («З першоджерела: щомісячник з фольклору»). Починаючи з 1890 р. були опубліковані статті, що ілюстрували його доробок в галузі української етнографії та фольклору, як-от: «Два русинських міфи з Буковини», «Житлобудування та жертвоприношення у русинів» «Народні вірування. З Буковини», «Чорти (мавки, щезники)», «Народна медицина». Ці замітки обсягом у пів сторінки – сторінку мали радше інформативний характер і комплектувалися за тематичним видавничим принципом: у номері, присвяченому фольклору, автори публікували короткі сюжети з народної демонології, щодо Новорічних свят, магічних елементів в народній медицині тощо².

Навчаючись на другому курсі університету, Р. Кайндль весь вільний від навчання час проводив у подорожах буковинськими селами над річками Прут, Сірет та Черемош. Під час збирання фольклору й етнографічних матеріалів він знайомився з представниками інтелігенції: вчителями, священиками, цікавився у них традиційним життям місцевого населення, заохочував до співпраці у провадженні досліджень з етнографії³.

Першою науковою етнографічною працею про карпатських горян була книга, опублікована в 1894 р. «Гуцули, їхнє життя, їхні звичаї та їхні народні перекази»⁴. Автор написав її об'єктивно, професійно і навіть з певною симпатією до гірських жителів долини Черемоша та Сучави⁵. Варто відзначити, що з усіх етнографічних груп Західної України Р. Кайндль найбільше уваги присвятив гуцулам. Майже щороку в 1890-х і 1900-х рр. він подорожував по Гуцульщині, і після кожної поїздки з'являлися друком нові матеріали. Ці експедиції він здійснював коштом Віденського антропологічного товариства. Його поїздки по Гуцульщині фінансували також Австрійське народознавче товариство й етнографічний музей при ньому, для якого вчений закуповував експонати. У багатьох місцевостях Р. Кайндль мав добрих інформаторів, як-от В. Козаріщук з Конятина, послугами якого користувався також І. Франко⁶.

¹ Чучко М., Грябан В. Етнографічні дослідження Раймунда Фрідріха Кайндля: історико-бібліографічний огляд. *Раймунд Фрідріх Кайндль. Розвідки з нагоди 150-ліття від дня народження*. Чернівці : Книги–ХХІ, 2016. С. 110.

² Таран О. Українська тематика на сторінках *Am ur quell*. *Матеріали до української етнології*. 2019. Вип. 18. С. 169.

³ Чучко М., Грябан В. Етнографічні дослідження Раймунда Фрідріха Кайндля: історико-бібліографічний огляд. С. 110.

⁴ Кайндль Р.Ф. Гуцули, їхнє життя, їхні звичаї та їхні народні перекази. Чернівці : Молодий буковинець, 2000. 208 с.

⁵ Чучко М., Грябан В. Етнографічні дослідження Раймунда Фрідріха Кайндля: історико-бібліографічний огляд. С. 116.

⁶ Мороз М. Етнографічна діяльність Раймунда Кайндля. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Т. ССХХІІІ. Праці Секції етнографії та фольклористики. Львів, 1992. С. 200.

Раймунд Кайндль під час етнографічної експедиції в с. Пюска. 1894 р.

Р. Кайндль був в особистих контактах із західноукраїнськими істориками й етнографами. Збереглися його листи до членів Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка (членом якого був і сам науковець) І. Франка та В. Гнатюка, які свідчать про приязні взаємини поміж ними¹. І. Франко, В. Гнатюк, а також інші українські історики й етнографи позитивно оцінювали внесок Р. Кайндля в українську етнографію².

Відзначимо також, що Р. Кайндль не обмежувався дослідженням культури українців Буковини. Він написав розділ, присвячений традиційній культурі побуту польського населення Буковини у вже згаданій колективній праці «Австро-Угорська монархія у слові і образах»³, продемонструвавши високий

¹ Воротняк І., Воротняк К. Народознавчі студії Раймунда Фрідріха Кайндля в оцінці українських вчених-сучасників. Сумські історико-краєзнавчі студії : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Суми, 5 листопада 2020 р.). Суми : ФОП Цьома С. П., 2020. С. 78.

² Детальніше про оцінку етнографічного доробку Р.Ф. Кайндля українськими вченими див.: Там само.

³ Kaindl R.F. Die Polen. *Die Österreich-Ungarische monarchie in Wort und Bild. Bukowina.* Wien : Verlag von Eduard Beiyer, 1899. S. 306–314.

~~HOGH. INMUSEUM
DER UNIVERSITEIT
AMSTERDAM.~~

DIE HUZULEN.

IHR LEBEN

IHRE SITTEN UND IHRE VOLKSÜBERLIEFERUNG

GESCHRIESEN VON

Dr RAIMUND FRIEDRICH KAINDL.

(BREMSE AN DER UNIVERSITÄT WÜRZBURG.)

Mit Unterstützung der ANTHROPOLOGISCHEN GESELLSCHAFT IN WIEN.

MIT 20 ABBIILDUNGEN IM TEXT UND ZWEI CARTELLKUPFERN.

S. B. BECKHOFER,
BREMSE.

WIEN 1894.

ALFRED HÖLDER

K. U. K. HOPT-UND-KARTENFABRIKATION
U. DRUCKEREI IN WIEN.

~~G. Hank
Prof. Dr. C.
molt~~

У збірці статей «Доробки з народознавства Східнокарпатського регіону» вчений вмістив замітку про відзначення Пасхи у німецьких колоністів на Каличанці в Чернівцях, а в праці «Будинок німецького колоніста в Галичині і вплив його на житло місцевого населення» розповів про селянське будівництво в Галичині наприкінці XVIII ст. Окремі екскурси в етнічну історію румунів, німців, євреїв, поляків, угорців, словаків і липован Буковини з визначенням їх демографічних показників, описом віросповідних та етнокультурних особливостей зробив Р. Кайндль також у низці своїх праць з історії буковинського краю та Чернівців³.

¹ Жид Зельман д-ра Раймуда Фрідріха Кайндля. Переложив Іларіон Федорович. Буковина. 1896. Ч. 67, 24 березня (5 квітня). С. 2–4.

² Kaindl R. Die Huzulen. *Die Österreichisch-Ungarische Monarchie in Wort un Bild*. Bukowina. Wien, 1899. S. 274.

³ Чучко М., Грябан В. Етнографічні дослідження Раймунда Фрідріха Кайндля: історико-бібліографічний огляд. С. 129.

Він вважав, що народознавство повинно посісти провідне місце серед допоміжних історичних дисциплін і викладатися в школах та університетах. У 1903 р. він опублікував працю «Народознавство, його значення, цілі та методи», яка складалась із 6 частин. У першій частині «Народознавча наука (етнологія), її розвиток та відношення до споріднених дисциплін» дослідник торкнувся суті народознавства, предмета дослідження, основних понять, методологічних принципів та інших етнологічних питань.

У другій частині «Народознавство (фольклор) та його відокремлення від інших пов'язаних дисциплін. Його розвиток і література» Р. Кайндль торкнувся суті народознавства, питань співвідношення фольклору й етнології та антропології, їх розвитку в різних країнах (зокрема, у Німеччині й Австрії, Англії, Данії, Швеції, Норвегії, Ісландії та Нідерландах, Франції, Італії, Іспанії, Португалії і Румунії, слов'янське народознавство у поляків і рутенів (Галичина), чехословаків (Богемія, Моравія, Сілезія), Росії, у південних слов'ян, угорців, а також інших народів, у тому числі євреїв)¹.

Третю частину «Значення народознавства для розвитку суспільних відносин і для науки» дослідник присвятив таким проблемам, як недооцінка в минулому значення народознавства, народознавство в університетах, ерцгерцог Йосиф і народознавство, патріотично-національне й космополітичне значення народознавства, цінність народознавства для практичного життя (для вчителів, духовенства, суддів і законодавців, поліцейських і медиків), народознавство в поезії та мистецтві, значення народознавства для науки, зокрема для етнології, історії культури, міфології, народознавство як допоміжна дисципліна історії, значення народознавства для первісної і ранньої історії та інших історичних і польових досліджень².

Четверта частина дослідження Р. Кайндля стосується вступних зауважень щодо методів народознавчих досліджень і збирання народознавчих матеріалів. Учений зупинився на питаннях розвитку народознавчих методів із часів Якоба Грімма, подвійних завданнях народознавчих досліджень, якими є збирання й обробка. Присвятив особливу увагу збиранню письмового й усного народознавчого матеріалу, народознавчим запитальникам, вибору інформаторів, використанню фонограм у народознавчих дослідженнях, вимогам до вивчення матеріальної народної культури, збирання експонатів, пам'яток, їх експонуванню в музеях і на виставках³.

У п'ятій частині праці «Публікація і обробка народознавчих матеріалів» Р. Кайндль зосередив увагу на способах оприлюднення зібраних

¹ Чучко М., Грябан В. Етнографічні дослідження Раймунда Фрідріха Кайндля: історико-бібліографічний огляд. С. 129.

² Там само.

³ Там само. С. 130.

народознавчих матеріалів, науковій обробці й роз'ясненні народознавчих питань¹. Шосту частину дослідження вчений присвятив питанню народознавства в школі. Він ратував за введення народознавства в шкільну програму, за співпрацю в галузі народознавства зі школярами, вказував на велике значення, яке мало народознавство для виховання, відзначав потребу в підготовці вчителів².

Дослідженням традиційної румунської сім'ї на Буковині займався в австрійський період бібліотекар, згодом директор бібліотеки Чернівецького університету та приват-доцент Ніколає Котлярчук. Ще навчаючись у Сучавській гімназії, Н. Котлярчук займався збором польового етнографічного матеріалу, який потім використав у своїй праці, присвяченій поховальній обрядовості румунів Буковини, відомий етнограф, законовчитель цього закладу Сіміон Флоря Маріан, вказавши у примітках прізвище збирача інформації, серед яких був і учень Котлярчук³.

Після університетських студій з теології і філософії Н. Котлярчук викладав у гімназії, а відтак став працювати в бібліотеці Чернівецького університету, спершу як «копіїст», а в 1913 р. отримав посаду бібліотекаря першого класу⁴. Згодом став доцентом університету.

1913 року у віденському «Журналі австрійського народознавства» Н. Котлярчук опублікував етнографічну статтю «Внесок у дослідження шлюбно-сімейного права румунів, особливо на півдні Буковини»⁵. У цій публікації автор, спираючись на науковий доробок своїх старших колег-дослідників, зокрема працю С. Ф. Маріана «Весілля в румунів» (Бухарест, 1890), фольклорну збірку В. Александрі «Народні поезії» (Бухарест, 1866), описав обряд сватання, під час якого майбутні родичі вирішували майнові питання, обговорюючи розмір посагу (с. 19), розповів про різні види ритуалу викрадення й викупу нареченої (с. 21), визначив специфіку шлюбного договору, який зазвичай укладався в усній формі, акцентуючи, що письмові договори траплялися вкрай рідко і практикувалися переважно у старих боярських родинах (с. 24). Далі дослідник навів детальний перелік майна,

¹ Чучко М., Грябан В. Етнографічні дослідження Раймунда Фрідріха Кайндля: історико-бібліографічний огляд. С. 130.

² Там само.

³ Marianu S.F. *Inmormintarea la români. Studii etnografice*. București: Lito tipografia Carol Göbl, 1892. Р. 79 (прим. 2), 80 (прим. 2), 89 (прим. 1, 3), 99 (прим. 1), 150 (прим. 1), 151 (прим. 1), 152 (прим. 2, 4), 168 (прим. 3), 180 (прим. 2), 239 (прим. 2), 297 (прим. 1), 302 (прим. 3), 303 (прим. 2), 402 (прим. 4), 403 (прим. 3), 428 (прим. 1), 452 (прим. 4–5), 453 (прим. 2–3), 460 (прим. 1), а також С. Ф. Маріан вказав і пісні, записані Н. Котлярчуком. Р. 563, 566.

⁴ Cenușă C. *Mitropolitul Nectarie Cotlarciuc (1924–1935). Teologie și Viață*. Anul XXXIII (XCIX), Nr. 5–8. 2013. Р. 166.

⁵ Cotlarciuc N. *Beiträge zum lebenden Ehe- und Familienrecht der Rumänen, insbesondere jener im Süden der Bukowina. Zeitschrift für österreichische Volkskunde*. 1913. Bd. XIX. S. 16–32.

яке члени подружжя отримували від своїх батьків для успішного ведення господарства (с. 24–25).

Характеризуючи взаємини новоспечених чоловіка і дружини, вчений наголошував на тому, що чоловік є главою сім'ї, якому підпорядковується дружина (с. 25–28). Не залишив поза своєю увагою дослідник такого важливого питання, як перешкоди до укладання шлюбу: хвороба хлопця чи дівчини, перебування одного з молодих людей в іншому законному шлюбі, священницький сан нареченого, кровна та духовна спорідненість. Цих приписів, визначених Церквою, румуни неухильно дотримувались (с. 28). Автор навів цікаві свідчення про шлюби румунів із представниками інших етносів: допустимим вважався шлюб із німцями, однак цьому чинилася сильна протидія. Одруження із циганами вважалось ганьбою, а випадки одруження з вихрещеними євреями в селянському середовищі взагалі не зустрічались (с. 31).

Студіями румунського фольклору займався професор-філолог Матіас Фрідвагнер (1861–1940) — доктор філософії (1889), член-кореспондент АН Румунії (1911), у 1910–1911 рр. — ректор Чернівецького університету¹. Учений часто подорожував Буковиною і розглядав її як «музей румунського народу»². Ґрунтуючись на досвіді, отриманому під час вивчення народної поезії румунів, М. Фрідвагнер склав психологічний портрет цього етносу, про що свідчить його промова, виголошена з нагоди вступу на посаду ректора Чернівецького університету: «Румуни Буковини — це народ з глибокими і ніжними почуттями. Тут немає гарячої румунської крові, натомість є спокійніший темперамент. І численні негаразди, які вони пережили, як свідчить історія цього народу — біди, чиї сліди видно скрізь навіть у найближчому минулому, — породили очевидну меланхолію, яка не зникає навіть у години радості, і чиє звучання особливо сильно виражене в народній ліричній поезії, зокрема в душевних піснях відома й пристрасть, але зазвичай вона не настільки поширена. Народ, який кохає з такою пристрастю і ніжністю, не може вмістити в своєму серці ненависть! Ось таким чином ми бачимо, особливо мешканців гір, — з величезним тілом і душевними почуттями дитини. Румуни є мовчазними, але не замкнутими у душі. Вони контрастують з міськими жителями. А скептицизм, який вони демонструють і який ґрунтується на досвіді, залишається стійким. Ця риса є особливістю селян всіх національностей. У той же час селянин багато говорить

¹ Богайчук М.А. Література і мистецтво Буковини в іменах : словник-довідник. Чернівці : Букрек, 2005. С. 280.

² Pascaniuc (Cristuș) E. Folclor și cultură tradițională în revista “Junimea literară” (1904–1914). *Analele Bucovinei*, XXIX, 1 (58). Rădăuți — București, 2022. P. 12.

і співає вдома і серед своїх односельців. У народній пісні відображається доброта душі румуна. Часто можна побачити солдатів, які плачуть, коли згадують свою далеку батьківщину, батьків, кохану або ліс. Такі жалісливі пісні дуже зворушливі, і в таких випадках зменшується гнів, який вони відчують до тих, хто їх рекрутував»¹.

Учений також зазначав, що багато із цих пісень, які він зібрав, є автентичними й характерними для традицій певних румунських регіонів і що ці записи можуть слугувати основою для більш глибокого розуміння народної культури².

Матіас Фрідвагнер

Після приєднання Буковини до Румунії в Чернівецькому університеті етнографічні дослідження фактично не проводились. Як виняток можна згадати історико-краєзнавчий нарис «Місто Сірет в давні часи. З минулого стародавньої столиці Молдови»³ Сімеона Релі (1882–1945) — професора кафедри історії румунської церкви на факультеті теології Чернівецького університету (1929)⁴.

У 18-й частині книги, у якій представлений етнографічний матеріал, автор залишив детальну характеристику традиційного одягу мешканців м. Сірет, відзначивши, що в загальних рисах він сформувався ще в молдавські часи, коли міщани перейняли певні елементи одягу від турків і греків, які оселились в Молдові у XVIII ст., за часів господарів-фанаріотів, коли, за словами дослідника, «наші прадавні звичаї занепали й були елінізовані» (с. 151–153). Далі дослідник описав доволі цікавий різновид відхожого господарського промислу, який практикували жителі міста, відомий під назвою «скуппія» (народна назва рослини, яка дуже схожа на бузок, має приємний аромат, дрібні квіточки та прості чергові листки; ця рослина росте в теплих регіонах Румунії, зокрема в Банаті, у повіті Галац у Молдові та в повіті Кишинів у Бессарабії, здебільшого на галявинах лісів). Скуппію використовували через її багатий вміст таніну для дублення козирних шкір, відомих у торгівлі

¹ Friedwagner M. Poezia populara a romanilor din Bucovina. *Jiunimea Literatora*. 1910. № 11–12. P. 203.

² Pascaniuc E. Matthias Friedwagner (1861–1940). *Förderer der rumänischen Kultur in Deutschland*. S. 119.

³ Reli S. Orașul Siret în vremuri de demult. Din trecutul unei vechi capitale a Moldovei. Cernăuți, 1927. P. 151–166.

⁴ Balan T. Simeon Reli. *Revista arhivelor*. 1946. VII. 1. P. 181.

Етнологічна експедиція історичного факультету

під назвою «сафтян» (сап'ян) (с. 155–160). Не менш змістовним є опис проведення містянами святкового дозвілля: описані традиційні румунські танці, представлені окремі зразки народних пісень, звичаї і частування, що супроводжували народні гуляння, діяльність колективу музикантів Іюніци Добоша (с. 160–166).

У радянський період в етнографії набули популярності дослідження, що базувалися на суто соціологічних дослідженнях, особливо якщо це стосувалося змін, що відбувалися в селі за радянської влади. Результати соціологічних досліджень давали підґрунтя для написання робіт, у яких розкривалися процеси зникнення етнокультурних пережитків минулого, впровадження нової радянської обрядовості тощо¹. В етнографічних дослідженнях більшою мірою використовувалися методи соціологічної науки, що призводило до одностороннього висвітлення культурологічних питань українського селянства. Отже, у центрі уваги дослідників здебільшого перебували соціальні процеси, соціально-культурне будівництво². Не стали винятком в цьому сенсі етнографічні дослідження, що проводилися Галиною Шаповаловою, яка з 1948 р. працювала на історичному факультеті Чернівецького державного університету.

¹ Осипчук О. Особливості вивчення етнокультури українців другої половини ХХ століття. *Етнічна історія народів Європи*. 2008. Вип. 24. С. 97.

² Там само.

Дослідниця аналізувала тему «Соціалістичні перетворення у побуті колгоспного селянства Буковини»¹. У такому ж ключі Г. Шаповалова опублікувала результати своїх наукових досліджень, предметом яких стали нові риси в сучасній культурі буковинського села², ріст культури колгоспного селянства Буковини³, формування нових святкових звичаїв у буковинських колгоспників⁴ тощо.

Вивченням розвитку декоративно-прикладного мистецтва Буковини в радянський період займалася Тамара Бушина⁵, яка захистила кандидатську дисертацію, а згодом видала монографію із цієї проблематики⁶. Книга присвячена найпоширенішим на Буковині видам мистецтва — ткацтву, килимарству, вишивці, різьбі по дереву, кераміці, художньому металу та виробам зі шкіри. Доволі змістовним є розділ, у якому охарактеризовані ткацтво й килимарство. Дослідниця здійснила художній аналіз деяких давніх пам'яток, сучасних творів; побіжно торкнулася питання семантики орнаментальних мотивів та типології композиції

Титул монографії Т. Бушиної «Декоративно-прикладне мистецтво Радянської Буковини»

¹ Архів відділу кадрів ЧНУ, особова справа Г. І. Шаповалової (1948–1984). Інв. № 39. Арк. 16.

² Шаповалова Г. Новые черты в современной культуре буковинского села. Тезисы докладов XX научной сессии. Секция исторических наук (апрель). Черновцы, 1964. С. 15–16.

³ Шаповалова Г. Рост культуры колхозного крестьянства Буковины (на примерах Storozhynets'кого района). Тез. докл. XXI научной сессии. Секция исторических наук (май–июнь). Черновцы, 1965. С. 10–12.

⁴ Шаповалова Г. Формирование новых праздничных обычаев у колхозного крестьянства Буковины (на материалах этнографической экспедиции ЧГУ в 1964–1965 гг.). Тез. докл. XXII научной сессии. Секция исторических наук (июнь). Черновцы, 1966. С. 6–9.

⁵ Бушина Т. Художня обробка дерева на Буковині в кінці XIX — першій третині XX ст. Тези доповідей міжвузівської ювілейної наукової конференції, присвяченої 25-річчю возз'єднання Північної Буковини з Українською РСР. Чернівці, 1965. С. 91–92; Бушина Т. Развитие декоративно-прикладного искусства в творчестве народных мастеров Советской Буковины. Тезисы докладов XXI научной сессии ЧГУ, секция исторических наук. Черновцы, 1965. С. 6–10; Бушина Т. Пути развития народного декоративно-прикладного искусства Советской Буковины. Тезисы докладов XXII научной сессии, секция исторических наук. Черновцы, 1966. С. 13–16; Бушина Т., Жук А. Килимарство Радянської Буковини. Народна творчість та етнографія (галі — НТЕ). 1967. № 6. С. 35–41; Бушина Т. До питання про спільні риси в народному мистецтві українців і молдаван. НТЕ. 1979. № 2. С. 34–41.

⁶ Бушина Т. Декоративно-прикладне мистецтво Радянської Буковини. Київ : Мистецтво, 1986. 127 с.

Георгій Кожолянко

Перший том монографії Г. Кожолянка
«Етнографія Буковини»

тканин, килимових виробів у різних мистецьких осередках Буковини, порівняла їх з творами Поділля й Прикарпаття тощо.

Досить інформативним є розділ, присвячений вишивці. Авторка використала значний фактологічний матеріал, який, однак, губиться в одноманітності описів вишиваних сорочок та інших виробів. Автор не змогла з великої кількості творів відібрати найунікальніші і найхарактерніші (з погляду локальних традицій), а отже, аналізуючи їх художні особливості, зробити певні узагальнення та висновки¹.

Огляд в одному розділі кількох видів декоративно-прикладного мистецтва важко визнати за доцільне. І художня кераміка, і метал, і вироби із шкіри посідають вагоме місце в народних промислах регіону. Цілком випали з поля зору дослідниці такі види мистецтва, як розпис (хати, писанок, тканин тощо), художні вироби з рогу й кістки, ювелірні вироби, народний одяг. Останнього дослідниця торкнулася мимохідь у розділі про ткацтво та вишивку.

Подальший розвиток етнографічних досліджень в Чернівецькому університеті пов'язаний із діяльністю Георгія Кожолянка (1946–2019), який упродовж 1967–1972 рр. навчався на історичному факультеті цього ж вишу². Під впливом Г. Шаповалової з першого курсу Г. Кожолянка почав займатися науковими

¹ Станкевич М.С. Народне мистецтво Буковини. НТЕ. 1988. № 1. С. 82.

² Архів відділу кадрів ЧНУ, особова справа Г.К. Кожолянка. Діловодний № 50. Арк. 6.

Ігор Чеховський

Титул монографії І. Чеховського
«Демонологічні вірування і народний календар
українців Карпатського регіону»

етнографічними проблемами, брав участь в етнографічних розвідках-експедиціях, результати яких публікував і доповідав на наукових конференціях¹.

У 1989 р. вийшла праця «Матеріальна культура населення Північної Буковини»², у якій висвітлено особливості традиційних занять населення Північної Буковини і яка стала основою докторської дисертації, захищеної у 1992 р.³ Підсумком багаторічних досліджень у галузі етнографії стала три томна монографія «Етнографія Буковини». Ці книги стали результатом понад 30-річної праці Г. Кожолянка, який зібрав відомості про традиційну культуру українців, молдован, румунів, росіян-старообрядців, поляків та інших етносів, які проживали на Буковині⁴.

Дослідження духовної культури, етнічних груп Буковини пов'язане з науковою діяльністю Ігоря Чеховського (1960–2007), який працював на кафедрі історії стародавнього світу і середніх віків, згодом на кафедрі етнології,

¹ Шестаков Ю. Науково-педагогічна та суспільно-політична діяльність професора Г.К. Кожолянка. Покликання служити науці і людям. Науковий збірник на пошану професора Георгія Кожолянка. Чернівці : Наші книги, 2008. С. 19.

² Кожолянка Г. Матеріальна культура населення Північної Буковини в кінці XVIII — на поч. XX ст. Київ, 1989. 112 с.

³ Кожолянка Г. Матеріальна культура українського населення Північної Буковини XIX 80-х рр. XX ст. : автореф. дис. ... д-ра іст. наук. Київ, 1992. 48 с.

⁴ Шестаков Ю. Науково-педагогічна та суспільно-політична діяльність професора Г. К. Кожолянка. С. 21.

етнології, античної та середньовічної історії (1997–2002)¹. Сфера наукових інтересів вченого була доволі широкою: етнографія та історія релігії в Україні, аспекти традиційних вірувань і магічної практики українців, побутування релігійних архетипів у традиційній народній культурі українців Карпат і Прикарпаття, феномен міжетнічної толерантності на Буковині, топонімія Буковини: розробка спеціальних методик збору мікротопонімічних назв регіону, створення кадастру назв народних географічних термінів та ін.

Найбільш вагомим здобутком науковця стала монографія, присвячена народній демонології українців Карпатського регіону², в якій вивчається вплив одного з найбільш архаїчних пластів традиційної духовної культури українців Карпатського регіону – демонології на міфоритуальну традицію, яка стосується народного календаря, тобто календарні вірування, звичаї та обряди. Розкрито синкретичний характер календарних демонологічних вірувань і відповідної магічно-ритуальної практики місцевого українського населення. Для розкриття задекларованої теми вчений залучив значний фактологічний матеріал із народних уявлень південних і західних слов'ян, а також Карпато-Балканського ареалу і власний польовий матеріал, зібраний під час етнографічних експедицій. Загалом монографія є міждисциплінарним дослідженням із використанням відповідних наукових здобутків із царини історії культури, етнографії, історії релігії, міфології, фольклористики, топонімії та етнолінгвістики.

Дослідженням впливу православ'я на духовну культуру й повсякдення життя населення Буковини займається професор Михайло Чучко. У 2001 р. він захистив кандидатську дисертацію «Буковинська дерев'яна культова архітектура XVII–XIX ст. (до проблеми взаємовпливів народних традицій та церковних канонів)» (науковий керівник – проф. Г. Кожолянко)³. Автор охарактеризував канонічно-регламентаційні основи і традиційну практику будівництва й утримання дерев'яних культових споруд, висвітлив процес архітектурної матеріалізації світоглядних уявлень буковинців у культових спорудах, визначив принципи формування внутрішнього простору дерев'яних культових будівель на Буковині. Науковцем було з'ясовано, що буковинське дерев'яне культове зодчество виступає монументальним витвором духовності українського та східнороманського населення краю, що поєднав у собі професійно-скаральні та традиційно-профанні аспекти народної культури, репрезентованої буковинцями.

¹ Архів відділу кадрів ЧНУ, особова справа І. Г. Чеховського. Діловодний № 31. Арк. 1, 8.

² Чеховський І. Демонологічні вірування і народний календар українців Карпатського регіону. Синкретизм і традиція в культурі населення Українських Карпат і Середнього Подністров'я. Чернівці : Зелена Буковина, 2001. 303 с.

³ Чучко М. Буковинська дерев'яна культова архітектура XVII–XIX ст. (до проблеми взаємовпливів народних традицій та церковних канонів) : дис. ... канд. іст. наук: 07.00.05 / Чернівецький держ. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 1999. 181 арк.

Згодом учений розширив діапазон своїх досліджень: визначив інформаційний потенціал офіційних переписів, описів і повідомлень другої половини XVIII ст. для вивчення побутово-обрядової культури населення Буковини¹, охарактеризував моделі міжстатевих взаємин на Буковині в добу середньовіччя та нового часу², з'ясував специфіку етнодемографічної та конфесійної ситуації на території краю в XIV — на початку XXI ст.³. Значну увагу дослідник приділив соціально-релігійним аспектам повсякденного життя православного населення Буковини: визначив роль церковних таїнств та обрядів життєвого циклу в середовищі українського та східнороманського населення Буковини XV–XX ст.⁴, охарактеризував цикл календарних свят і визначив особливості їхнього відзначення⁵, з'ясував специфіку сприйняття православним населенням краю відліку часу й охарактеризував святковий хронотоп⁶, а також висвітлив проведення святкового дозвілля⁷.

Ряд публікацій М. Чучко присвятив історіографічним дослідженням етнографії Буковини: охарактеризував науковий доробок у галузі етнографії місцевих священнослужителів⁸, здійснив комплексний аналіз творчої спадщини дослідника культури й побуту етнічних спільнот Буковини Р. Кайндля⁹, проаналізував зміст монографії, присвяченої культурі й побуту русинів Буковини, написану Р. Кайндлем та О. Манастирським¹⁰, дав оцінку творчому доробку буковинського етнографа Д. Дана¹¹.

¹ Чучко М. Відомості про населення Буковини і його традиційну культуру в переписах, описах та повідомленнях другої половини XVIII ст. *ПССІАЕ*. Чернівці : Прут, 2003. Т. 2. С. 171–177.

² Чучко М. Етнокультурні моделі міжстатевих взаємин у традиційному середовищі Буковини кінця XV — початку XX ст. *Буковинський журнал*. 2004. Ч. 3–4. С. 141–152.

³ Чучко М. Регіональні особливості етнодемографічної та конфесійної ситуації на Буковині в середині XIV — на початку XXI ст. *ПССІАЕ*. Чернівці : Прут, 2004. Т. 1. С. 124–139.

⁴ Чучко М. Церковні таїнства та обряди життєвого циклу в середовищі українського та східнороманського населення Буковини XV — XX ст. *ПССІАЕ*. Чернівці : Прут, 2008. Т. 1 (25). С. 118–131.

⁵ Чучко М. Православні календарні свята на Буковині в кінці XVIII — на початку XX ст.: регіональні особливості їх відзначення та офіційна номенклатура. *Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових статей. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини*. Чернівці : Рута, 2004. Вип. 229–230. С. 19–22.

⁶ Чучко М. Уявлення православного населення княжої Молдови та австрійської Буковини про час та святковий хронотоп. *ПССІАЕ*. Чернівці : Прут, 2005. Т. 2 (20). С. 65–75.

⁷ Чучко М. Проведення дозвілля у святкові дні православним населенням північних волостей Молдавського князівства та австрійської Буковини. *ПССІАЕ*. Чернівці : Прут, 2006. Т. 1 (21). С. 118–128.

⁸ Чучко М. Етнографічне вивчення Буковини представниками місцевого православного кліру в кінці XIX — на початку XX ст. *ПССІАЕ*. Чернівці : Прут, 2003. Т. 1 (15). С. 228–235.

⁹ Чучко М., Грябан В. Етнографічні дослідження Раймунда Фрідріха Кайндля: історико-бібліографічний огляд. *Раймунд Фрідріх Кайндль. Розвідки з нагоди 150-ліття від дня народження*. Чернівці : Книги–XXI, 2016. С. 69–109.

¹⁰ Чучко М. Історико-етнографічна праця Р.Ф. Кайндля та О. Манастирського про буковинських українців. *ПССІАЕ*. Чернівці : Прут, 2004. Т. 2 (18). С. 103–112.

¹¹ Чучко М. Історико-етнографічні та пам'яткознавчі дослідження буковинського священика Дімітріє Дана (1856–1927). *ПССІАЕ*. Вижниця : Черемош, 2017. Т. 1 (43). С. 235–277.

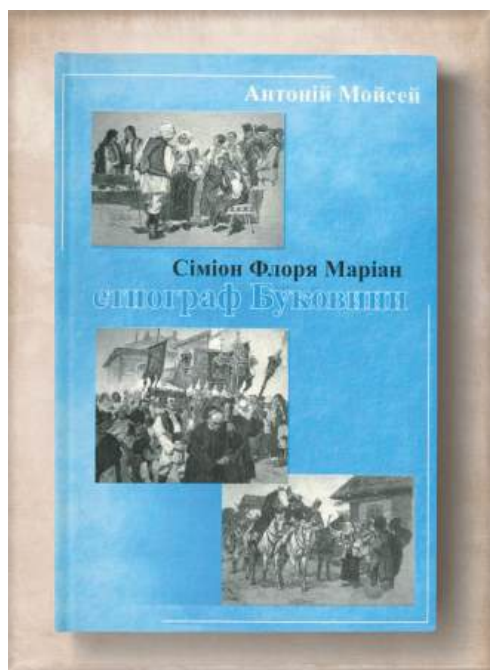
**Збір етнографічної інформації А. Мойсеєм від респондентів,
с. Корчівці Глибоцького району. 2006 р.**

Дослідженням зимової календарної обрядовості українців Буковини займався Олександр Кожолянко, який у 2005 р. захистив кандидатську дисертацію з означеної теми¹. Дослідник розглянув цикл зимових свят українського населення Буковини як етнокультурне явище, що відображає як спільні риси із загальноукраїнським етнокультурним розвитком, так і специфіку культурного розвитку історико-географічного регіону. У своєму дослідженні автор акцентував увагу на тому, що календарна обрядовість українців Буковини як складова частина духовної культури від витоків і до новітнього часу була тісно пов'язана з природою та з господарським річним циклом, заснована на пізнанні природи, гармонії розвитку людини і природи.

Автор наголошував, що лише в буковинській частині Гуцульщини збереглися колядки, у текстах яких зафіксовані релікти язичницьких світоглядних і космологічних уявлень українців. Дослідник переконаний, що календарні зимові свята українців є лише подібними до окремих грецьких і римських свят, їх витoki і зміст мають власну основу.

Становлення й розвиток етнографічних досліджень Буковини румунськими науковцями та духовну культуру східнороманського населення

¹ Кожолянко О. Календарні зимові свята та обряди українців Буковини : автореф. дис. ... канд. іст. наук. Івано-Франківськ, 2005. 20 с.

Титул книги А. Мойсея «Сімон Флоря Маріан — етнограф Буковини»

Титул книги А. Мойсея «Магія і мантика у народному календарі східнороманського населення Буковини»

Буковини досліджував Антоній Мойсей. У 2003 р. вийшла монографія, у якій висвітлено життєвий і творчий шлях румунського етнографа С. Ф. Маріана¹. А. Мойсей здійснив комплексне дослідження наукової спадщини науковця: проаналізував праці, присвячені сімейній і календарній обрядовості населення краю, розглянув публікації, що стосуються народних назв і термінів, а також охарактеризував класифікацію духовної культури буковинців. Крім того, у монографії висвітлено наукову діяльність учнів і послідовників С. Маріана.

У 2005 р. А. Мойсей захистив кандидатську дисертацію «Румунські дослідники традиційної культури і побуту населення Буковини другої половини XIX — початку XX ст.»² (науковий керівник — проф. Г. Кожолянюк), за підсумками якої було також видано монографію³. Виявлений автором у різноманітних джерелах, проаналізований і систематизований у процесі дослідження фактичний матеріал, зроблені на його підставі оцінки й висновки

¹ Мойсей А.А. Сімон Флоря Маріан — етнограф Буковини. Чернівці : Рута. 2003. 159 с.

² Мойсей А.А. Румунські дослідники традиційної культури і побуту населення Буковини другої половини XIX — початку XX ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук. Івано-Франківськ, 2005. 20 с.

³ Мойсей А. Традиційна культура населення Буковини у наукових працях румунських дослідників другої половини XIX — початку XX ст. Чернівці : Рута, 2005. 304 с.

розкривають процес накопичення етнографічного матеріалу про населення Буковини у другій половині XIX — на початку XX ст. через конкретну наукову діяльність зазначених у роботі румунських учених.

У монографії, присвяченій магічній складовій календарної обрядовості¹, вчений розглянув магічні та мантичні звичаї і обряди у традиційному календарі східнороманського населення Буковини. Для висвітлення цієї теми до наукового обігу були введені матеріали музейно-архівних установ України, Румунії та Республіки Молдови, а також польові етнографічні матеріали, зібрані автором на території Чернівецької області України та Сучавського повіту Румунії впродовж 1997–2007 рр.

Значну увагу вчений приділив аналізу аграрних звичаїв та обрядів у народному календарі східнороманського населення Буковини². Ця тема знайшла відображення в монографії, що побачила світ у 2010 р. Автор детально охарактеризував просторові й часові уявлення у традиційному світогляді румунів і молдаван, охарактеризував річний цикл календарних свят, виділив структурні елементи народного календаря, описав цикл скотарських свят, з'ясував особливості побутування народного культу покровителів хижих птахів та змій, розглянув обряди, пов'язані із сільськогосподарськими роботами, ритуали заклинання врожаю і обряди різдвяно-новорічного циклу.

Логічним продовженням наукової роботи історика став захист докторської дисертації «Календарна обрядовість східнороманського населення Буковини у контексті етнокультурних процесів другої половини XIX — початку XXI ст.»³ в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Рильського (науковий керівник — проф. Г. Кожоляно). Спираючись на широке коло джерел і наукової літератури, А. Мойсей здійснив комплексне дослідження особливостей, структури народного календаря, традиційних календарних вірувань і ритуалів східнороманського населення Буковини в процесі міжетнічної взаємодії другої пол. XIX — поч. XXI ст. Застосування методів картографування і типологізації фактологічного матеріалу дали змогу прослідкувати простежити територіальні відмінності у явищах традиційної календарної обрядовості, виокремити зони поширення локальних обрядових варіантів. Ґрунтуючись на компаративному аналізі, автор здійснив порівняльну характеристику головних елементів календарної обрядовості східнороманського й українського населення краю. Також дослідник прослідкував

¹ Мойсей А. Магія і мантика у народному календарі східнороманського населення Буковини. Чернівці : Друк Арт, 2008. 320 с.

² Мойсей А.А. Аграрні звичаї та обряди у народному календарі східнороманського населення Буковини. Чернівці : Друк Арт, 2010. 320 с.

³ Мойсей А. Календарна обрядовість східнороманського населення Буковини у контексті етнокультурних процесів другої половини XIX — початку XXI ст. : дис. ... д-ра іст. наук. Київ, 2011. 530 с.

головні напрями трансформації системи календарних свят, звичаїв і обрядів на різних етапах історичного поступу суспільства: у доіндустріальну еру, радянську добу, період незалежної України.

Дослідженням агрокультури українського населення Буковини займається Іван Воротняк, який у 2006 р. захистив кандидатську дисертацію з означеної теми в Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника¹ (науковий керівник – проф. Г. Кожолянко). Автор приділив увагу впливу природних умов на розвиток землеробства, висвітлив питання змін структури посівних площ, асортименту вирощуваних сільськогосподарських культур, проаналізував архаїчні та інноваційні системи землеробства. Розглянув традиційні способи удобрення ґрунту, простежив динаміку розвитку народної агротехніки. Звернув також увагу на питання впровадження інновацій у сільське господарство краю та проаналізував їх вплив на менталітет і світогляд буковинського селянства. У дисертації з'ясовано локальні та загальнослов'янські риси розвитку агрокультури українців Буковини. Подана порівняльна характеристика народної агротехніки, аграрних звичаїв і обрядів українського та східнороманського населення краю.

У подальшому І. Воротняк розширив спектр своїх наукових досліджень, про що свідчать публікації, присвячені статусу жінки на Буковині². Як стверджує автор, у повсякденному житті жінка займала підпорядковане становище стосовно свого чоловіка й фактично виступала на «других ролях». Натомість у ритуально-обрядовій сфері жінки відігравали провідну роль, це пояснюється тим, що вони виступали носіями акумульованого цілими поколіннями емпіричного досвіду.

Увагу дослідника привернула ментальність буковинського селянства. У статтях³, присвячених цій проблемі, аналізуються особливості їхнього ставлення до праці, технічних новацій. Охарактеризовані ставлення до офіційної влади, іновірів, правові й моральні погляди, особливості сімейних відносин, релігійність. Повсякденне життя засвідчує замкнутість буковинського селянства і наявність цілої низки упереджень стосовно морально-етичної поведінки та взаємодії з представниками інших етнічних спільнот, які компактно проживали на території краю. Духовний світ

¹ Воротняк І. Агрокультура українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.05. Чернівці, 2006. 227 с.

² Воротняк І. Побутовий і обрядово-ритуальний аспекти статусу жінки на Буковині. ПССІАЕ. 2009. Т. 1 (27). С. 147–157.

³ Воротняк І. Психологічний портрет і стереотипи поведінки буковинського селянства XVIII – початку XX ст. ПССІАЕ. 2012. Т. 1 (33). С. 127–141; Воротняк І. Ментальність буковинського селянства XVIII – початку XX ст. Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія. 2021. № 54. С. 17–25.

відображає стихійно-матеріалістичні погляди селян як на природу загалом, так і на окремі природні явища, господарство та побут.

Особливості традиційної культури й побуту етнічних груп Буковини австрійського періоду висвітлені в публікаціях, присвячених громадам росіян-старообрядців та іудеїв. Учений продемонстрував, що в середовищі буковинських липован¹ упродовж тривалого часу зберігалось досить багато традиційних елементів матеріальної і духовної культури, хоча із часом відбулися певні зміни під дією іноетнічних чинників. Разом із тим під впливом науково-технічного прогресу серед липован спостерігається частковий відхід від чітко регламентованих канонів, поступове долучення до технічних благ цивілізації.

На основі комплексного аналізу різнопланових джерел історик продемонстрував, як упродовж тривалого періоду взаємин євреїв² із представниками інших етнічних спільнот Буковини зазнали трансформації, унаслідок якої відбувся відхід від упередженості до міжетнічної і міжконфесійної взаємодії.

Дослідженням весільної обрядовості українського населення Буковини займається Олена Кожолянко. У кандидатській дисертації³, захищеній у Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника, визначено локально-специфічні та загальноукраїнські риси передшлюбних весільних обрядів на основі відтворення структури передшлюбної весільної обрядовості українців Буковини. У роботі реконструйовано й охарактеризовано передвесільні обряди (сватання, оглядини, заручини); охарактеризовано особливі структурно-функціональні компоненти передшлюбної весільної обрядовості; проаналізовано структуру передшлюбних обрядів (барвінковий і коровайний обряди, запросини на весілля та дівич-вечір) українців регіону.

Дослідниця займається також вивченням актуальних тем етнографії народів світу. Зокрема, було розглянуто окремі елементи традиційної весільної обрядовості болгар, досліджено специфіку обрядових дій, пов'язаних із використанням болгарського весільного хліба⁴. Особливу увагу О. Кожолянко приділила обрядам, пов'язаним із приготуванням весільного хліба, та обрядам, які супроводжують його розподіл. У статті, присвяченій передшлюбній обрядовості болгар⁵, досліджено специфіку передшлюбного

¹ Воротняк І. Моделі інтеграції липован в поліетнічне середовище Буковини: від збереження етнокультурної самобутності до іноетнічних та глобалізаційних впливів. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія*. 2022. № 56. С. 18–29.

² Воротняк І., Стрельчук Н. Єврейське населення Буковини: вплив стереотипів на міжетнічну взаємодію. *ПССІАЕ*. 2017. Т. 2 (44). С. 258–289.

³ Кожолянко О. В. Передшлюбна весільна обрядовість українців Буковини (кін. XIX – XX ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.05. Чернівці, 2006. 231 с.

⁴ Кожолянко О. Весільний хліб у традиційній обрядовості болгар. *ПССІАЕ*. 2011. Т. 2 (32). С. 157–166.

⁵ Кожолянко О. Передшлюбна весільна обрядовість болгар (кінець XIX–XX ст.). *ПССІАЕ*. 2013. Т. 1 (35). С. 183–192.

періоду весільної обрядовості болгар кінця XIX–XX ст. Автор розглядає весільну обрядовість болгар як один із найбільш стійких і складних компонентів традиційно-побутової культури.

Досліджуючи сімейну культуру ацтеків, О. Кожолянко охарактеризувала основні складові ацтекської шлюбної церемонії¹ у контексті осмислення особливостей загального історичного тла та духовно-культурного надбання ацтекської цивілізації, а також охарактеризувала складові систем виховання й освіти² у контексті осмислення особливостей загального історичного фону та духовно-культурного надбання ацтекської цивілізації. Як стверджує авторка, система виховання у класичному ацтекському суспільстві була розділена на два досить рівні напрями, але загалом виховання в ацтеків в обох формах мало на меті виробити силу духу й тіла та характер, спрямований на суспільне благо.

Вивченням ткацтва на Буковині займалася Людмила Щериля. Досліджуючи домашнє ткацтво в молдаван та українців північних районів Молдови й нижнього буковинського Попруття³, дослідниця визначила ряд спільних рис як у знаряддях ткацтва, так і в процесі підготовки сировини, а також виокремила етнічні відмінності у ткацтві. Аналізуючи символіку орнаментики буковинських народних тканин⁴, Л. Щериля з'ясувала, що орнаментальні мотиви являють собою комплекс образів, джерелом виникнення яких є сакральний світ. Однак у способі передачі цих образів немає намагання точно відтворити природу. З конкретного навколишнього світу народні митці відбирали лише найбільш суттєве, те, що найсильніше діяло на уяву, викликаючи певні емоції. Саме тому переданим в орнаменті властива своєрідна умовність і узагальнення форм. Науковиця досліджувала ткацтво в контексті сімейного виховання, а також місце ткацького домашнього промислу в повсякденному житті селянина⁵. Дослідниця вивчала також функціонально-сміслові значення тканих виробів у сімейній обрядовості⁶ українців Буковини та виокремила особливості використання домотканих виробів у різних районах краю.

¹ Кожолянко О. Шлюбні обряди у класичному ацтекському суспільстві. *ПССІАЕ*. 2012. Т. 2. (34). С. 158–169.

² Кожолянко О. Система виховання та освіти у класичному ацтекському суспільстві. *ПССІАЕ*. 2009. Т. 2 (28). С. 137–149.

³ Кожолянко Г., Щериля О. Домашнє ткацтво у молдаван та українців північних районів Молдови і нижнього буковинського Попруття у кінці XIX — на початку XX ст. *ПССІАЕ*. 2005. Т. 2 (20). С. 61–65.

⁴ Щериля Л. Зміст і символіка орнаментів буковинських народних тканин. Р. Ф. Кайндль. *Вікно в європейську науку : матеріали II Міжнародного семінару «Кайндлівські читання»*. Чернівці, 28–29 травня 2005. Чернівці : Прут, 2005. С. 318–324.

⁵ Щериля Л. Домашнє ткацтво у побуті буковинського селянства кінця XIX — початку XX ст. *ПССІАЕ*. 2011. Т. 2 (32). С. 257–264.

⁶ Щериля Л. Домоткані вироби як неодмінні атрибути сімейної обрядовості українського населення Буковини. *ПССІАЕ*. 2009. Т. 2 (28). С. 228–238.

Узагальнюючи вищевикладений матеріал, можемо констатувати, що етнографічні дослідження в австрійський і румунський періоди мали описовий характер. Науковці накопичили чималий фактологічний матеріал про матеріальну й духовну культуру етнічних груп, представники яких компактно проживали на території краю і зберігали свою етнокультурну самобутність.

У радянський період та в часи незалежності вчені зосередили увагу на традиційній культурі й побуті українців. Після 1991 р. з'явилися дослідження, присвячені етнографії східнороманського населення краю. Дослідники застосовують порівняльний метод для характеристики церковно-релігійного життя, господарських занять, календарної та сімейної обрядовості українців, румунів і молдаван. Крім того, досліджуються окремі аспекти культури й побуту циганської, старообрядницької та єврейської спільнот Буковини. Перспективним залишається комплексне вивчення всіх етнічних груп з урахуванням міжкультурних взаємовпливів.

2.4 МЕДІЄВІСТИКА — ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ*

Богдан Боднарюк, Назарій Христан

Розгляд історії становлення та розвитку медієвістики в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича потребує осмислення її як окремого дослідницького напрямку в структурі гуманітарного знання, що формувався в контексті ширших академічних, політичних і культурних трансформацій Центрально-Східної Європи. Заснована майже одночасно з відкриттям університету в 1875 році, у добу австро-угорської модернізації, медієвістика від початку виступала складовою частиною історичних студій, поступово набуваючи ознак спеціалізованої галузі. Попри певну періодичну фрагментарність і нерівномірність у її розвитку, обумовлену як зовнішніми (політичними, інституційними), так і внутрішніми (кадровими, методологічними) чинниками, упродовж кількох поколінь сформувалася традиція дослідження проблем середньовічної історії, що спиралася на високий фаховий рівень викладачів і дослідників. Наукова проблема полягає у потребі в концептуалізації еволюції медієвістики як історико-академічного напрямку в Чернівецькому університеті: як змінювалися її пріоритети, інституційні форми, методологічні підходи та роль у ширшому